

نیازسنجی دانشی، نگرشی، مهارتی و فرهنگی زائران حسینی در پیاده‌روی عظیم اربعین

محمد مهدی حکیمیان^۱، جعفر رحمانی^۲

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۶/۲۱ - تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۱۰/۳۰)

چکیده

بی‌گمان، تجلی‌گاه بزرگ‌ترین گردهمایی آیینی - مذهبی را می‌توان در پیاده‌روی اربعین به تماشا نشست. به سبب حضور زائرانی از ملیت‌های مختلف با فرهنگ‌ها و آیین‌های متفاوت در عراق، این مراسم به جهت‌های مختلفی رنگ‌وبوی خاصی پیدا کرده است. از این رو، اولاً با توجه به حضور زائران در این کشور و ثانیاً مواجهه با فرهنگ‌ها، آیین‌ها و نگرش‌های مختلف، انجام نیازسنجی در چهار حوزه دانشی، نگرشی، مهارتی و فرهنگی از زائران حسینی اربعین برای به‌جا آوردن زیارتی عارفانه و با معنویت بیشتر، لازم است. بنابراین، نیازسنجی زائران در این چهار حوزه ضروری است. این پژوهش از نظر نوع تحقیق (هدف)، کاربردی و به‌لحاظ روش، کیفی است. در این بخش برای رسیدن به نیازهای زائران اربعین در چهار حوزه یادشده، از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. بدین منظور، پژوهشگران با برگزاری ۲۵ مصاحبه با افرادی که پیش از این، سابقه بیش از سه سفر پیاده‌روی اربعین را داشتند و با استفاده از روش «تحلیل تم»، به این نتیجه رسیدند که بین فاصله موجود و

۱. دانشجوی دکتری رشته مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

mahdihakimiian@gmail.com

(نویسنده مسئول)؛

0384459@gmail.com

۲. دانشیار گروه مدیریت دانشگاه طلوع مهر، قم، ایران؛

مطلوب در هر چهار حوزه شکاف عمیقی وجود دارد و چنانچه دست‌اندرکاران مراسم اربعین، پیش از سفر زائران در چهار حوزه یادشده زمینه آموزش‌های مختلف را فراهم نمایند، ضمن دستیابی به وضع مطلوب، زیارتی عارفانه نیز نصیب زائران خواهد شد.

کلید واژه‌ها: نیازسنجی، اربعین، نیازسنجی دانشی، نیازسنجی مهارتی، نیازسنجی فرهنگی، پیاده‌روی اربعین.

مقدمه

آموزش^۱، طبق آنچه در منابع آمده است، اثربخشی و بهره‌وری را افزایش می‌دهد و انسان را در تحقق اهدافش (مادی یا معنوی، فردی، اجتماعی یا سازمانی و...) یاری می‌رساند. اجرای نیازسنجی آموزشی^۲، برگزاری پودمان‌ها، بهسازی و اثرسنجی آنها سبب می‌شود تا افراد بتوانند متناسب با تغییرات محیطی، به‌طور مؤثر به فعالیتشان ادامه دهند و بر کارایی خود بیفزایند. از آنجا که پیاده‌روی عظیم اربعین حسینی را به دلیل غیردولتی بودن، غیرانتفاعی بودن، استقلال و خودجوش بودن (رحمانی، ۱۳۹۴) می‌توان سازمانی مردم‌نهاد^۳ دانست و هدف آن در راستای اثربخشی بیشتر و انجام زیارتی عارفانه است، آموزش‌های دانشی، نگرشی، مهارتی و فرهنگی به افراد شرکت‌کننده در آن از سوی نهادهای متولی اربعین همچون وزارت کشور، سازمان تبلیغات اسلامی و... می‌تواند به بهره‌وری بینجامد. از سوی دیگر، حضور میلیونی افراد شرکت‌کننده در این پیاده‌روی از فرهنگ‌ها، کشورها و ادیان مختلف در کشور عراق با فرهنگ و آداب و رسوم خاص و دینی، سبب شده است پیچیدگی خاصی به لحاظ فرهنگی بر این اجتماع عظیم حاکم شود. بنابراین، توجه به سطح ارتقای سرمایه انسانی شرکت‌کننده در این پیاده‌روی عظیم با آموزش، می‌تواند به بهره‌وری (زیارت عارفانه) منجر شود؛

1. Education
2. Educational Needs Assessment
3. Non-Governmental Organization

از این رو نیازسنجی در چهار حوزه یادشده از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. هیچ سرمایه‌ای والاتر از سرمایه انسانی نیست. این، نتیجه‌ای بود که سازمان‌ها پس از ده‌ها سال تلاش بی‌وقفه و تجدیدنظرهای بسیار در اهداف و چشم‌اندازهای خود به آن رسیدند؛ زیرا این سرمایه، علاوه بر ایجاد توانایی‌های بالا برای هر سازمان و به‌طور کلی، جامعه، مهم‌ترین عنصر برای ایجاد مزیت رقابتی، در محیط پرتلاطم قرن بیست‌ویکم است (حکیمیان، ۱۴۰۲). از سوی دیگر، یکی از مهم‌ترین ابزارها برای دستیابی انسان‌ها به شایستگی، افزایش ضریب عملکرد و درنهایت ارتقای شاخص‌های کلیدی عملکرد، «آموزش» است. آموزش سبب می‌شود با کمترین هزینه و بیشترین سود اهداف محقق شوند و انسان‌ها در قالب سازمان‌های مردم‌نهاد و... به‌تعالی برسند. اما اینکه چه محتوایی ارزشمند است، چه معیارهایی باید برای گزینش موضوعات آموزشی انتخاب شود و اینکه چه کسانی باید در فرایند دستیابی به نیازهای آموزشی مشارکت داشته باشند، مهم‌ترین پرسش‌هایی هستند که قبل از برنامه‌ریزی آموزشی باید به آنها پاسخ داد (حکیمیان، ۱۴۰۲).

به‌طور کلی، دستیابی به‌حال معنوی با زیارت و همچنین انجام زیارتی عارفانه و پاسداشت شعائر حسینی، هدف حضور در پیاده‌روی عظیم اربعین است. در این راستا، وجود شایستگی در افراد و نهادهای سازنده آن به‌کمک آموزش، می‌تواند این هدف را محقق سازد. اندیشمندان منابع انسانی^۱ بر این باورند که کارکردهای آموزش در سازمان عبارت‌اند از: جامعه‌پذیری، جانشین‌پروری، بهبود عملکرد، قابلیت اشتغال، مهارت‌آموزی و رفتارهای غیرمولد (قلی‌پور، ۱۴۰۱). به‌همین سبب، متخصصان برای آموزش باید به نیازسنجی و برنامه‌ریزی آموزشی هدفمند اقدام کنند (سعادت، ۱۴۰۰). اولین گام در رویکرد سیستمی به فرایند آموزش، «نیازسنجی آموزشی» (Snell & Bohlander, 2010) است که بدون آن، امکان دستیابی به برنامه جامع که بتواند نیازهای دانشی، نگرشی، مهارتی و فرهنگی افراد را دربر بگیرد، وجود نخواهد داشت.

نیازسنجی، فراگردی نظام‌مند برای مشخص کردن هدف‌ها، شناسایی فاصله بین

وضعیت موجود و هدف‌ها و درنهایت تعیین اولویت‌ها برای عمل‌کردن به آنهاست (Burton & Merrill, 1997). همچنین آن را فرایند جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات می‌دانند که به‌شناسایی نیازهای افراد، گروه‌ها، مؤسسات و جامعه محلی و جامعه به‌طور کلی منجر می‌شود (Suarez, 1991). نیازسنجی نیز همچون برنامه‌ریزی فرایندی مداوم است؛ بنابراین، می‌تواند در مراحل طراحی، اجراکردن برنامه‌ها و همچنین ارزشیابی آن انجام شود (فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۹).

هدف این پژوهش باعنوان «نیازسنجی دانشی، نگرشی، مهارتی و فرهنگی زائران حسینی»، نیازسنجی و شناسایی نیازهای آموزشی شرکت‌کنندگان در این پیاده‌روی عظیم به‌منظور دستیابی به‌زیارتی عارفانه با پاسداشت شعائر حسینی است تا از این طریق، اولاً نیازهای زائران در راستای هدف یادشده شناسایی شوند؛ ثانیاً شرکت‌کنندگان ائمه علیهم‌السلام را «عارفاً بحقهم» زیارت کنند؛ ثالثاً، کارگزاران ستادهای اربعین حسینی برای هرچه باشکوه‌تر برگزارشدن این مراسم و هدایت آن برنامه‌ریزی دقیق‌تری داشته باشند و زائران را در دستیابی به‌اهدافشان هدایت و رهبری کنند.

واژه نیاز^۱ علی‌رغم گستردگی و تنوع تعاریف ارائه‌شده از آن، می‌تواند به‌یکی از این معانی به‌کار رود؛ فاصله (Kaufman, 1972)، خواست یا ترجیح (فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۳؛ Soriano, 1995)، عیب یا نقصان (فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۳؛ Suarez, 1991)، فقدان یا ضرورت (Suarez, 1991؛ فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۹) و ترکیبی از این معانی (اسماعیلی، ۱۳۸۶؛ حکیمیان، ۱۴۰۲). همچنین تعریف‌های مختلفی از نیازسنجی از سوی اندیشمندان این عرصه شده است که برخی از آنها «فرایندی» و برخی نیز «تشخیصی» هستند (حکیمیان، ۱۴۰۲). برخی اندیشمندان معتقدند که نیازسنجی، فراگرد تحلیل اطلاعات و گردآوری داده‌هاست که طبق نیازهای جوامع و سازمان‌ها، گروه‌ها و افراد شناسایی و احصای می‌شوند (رحمانی، ۱۳۸۸). برادشاو نیز بر این باور است که نیازسنجی، فراگرد تعیین وضع جاری، تعیین اهداف برای وضعیت آینده، اندازه‌گیری و تعیین نیازها و نیز اولویت‌بندی آنها برای عمل است (Bradshaw, 1976؛ فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۳؛ بیداریان و همکاران، ۱۳۹۶). برخی از

اندیشمندان نیز با رویکرد تشخیصی، نیازسنجی را شناسایی و فهم نیازهایی می‌دانند که برای دستیابی به اهداف، مبنا قرار داده می‌شود و براساس اولویت یافته‌ها مبنایی برای سازمان‌دهی سایر عناصر و مسائل در سازمان‌ها می‌شود. به عقیده «مک کاولی»، نیازسنجی یک‌رویکرد نظامند برای مطالعه وضعیت دانش، توانایی، علاقه، یا نگرش یک‌مخاطب یا گروه تعریف شده است که شامل یک‌موضوع خاص می‌باشد. متخصصان از نیازسنجی استفاده می‌کنند تا در مورد مسائل و مشکلات مهمی که عموم مردم با آن مواجه هستند، آشناسده تا بتوانند برنامه‌های آموزشی مؤثری را طراحی کنند (McCawley, 2009).

بیان تعریفی دقیق و حساب‌شده از «نیازسنجی آموزشی»، که کلی بر اجزای آن (نیازسنجی دانشی، نگرشی و...) است، تابع بررسی و تجزیه و تحلیل تعاریف نیاز و نیازسنجی است. برخی بر این باورند که نیاز آموزشی مهارت‌ها، دانش‌ها و بینش‌هایی است که کارمندان برای انجام موفق و اثربخش شغل به آن نیاز دارند؛ به عبارت دیگر، منظور از نیاز آموزشی، دانش، مهارت و نگرش‌هایی است که یادگیرنده یا گروهی از یادگیرندگان باید آن را دارا باشند، ولی اکنون از آن بی‌بهره‌اند (ناصری جهرمی و همکاران، ۱۳۹۱). از سوی دیگر، برخی صاحب‌نظران این عرصه، نیازسنجی آموزشی یا ارزیابی نیازهای آموزشی را اقدامی می‌دانند که فاصله یا اختلاف بین «آنچه هست» و «آنچه باید باشد» را معلوم می‌کند و نشان می‌دهد که آموزش بر چه چیزی باید تأکید داشته باشد (فضل‌اللهی و ملکی توانا، ۱۳۹۰).

اندیشمندان، اهداف و ضرورت‌هایی را نیز برای نیازسنجی آموزشی (کریمی، ۱۳۹۱) مطرح کرده‌اند که عبارت‌اند از: فراهم‌آوردن اطلاعات برای انجام برنامه‌ریزی (فتحی واجارگاه، ۱۳۹۲)، ارزیابی و تشخیص (فتحی واجارگاه، ۱۳۹۹)، ضرورت پاسخ‌گویی، تشخیص یا شناسایی ضعف‌ها و مسائل سازمان یا نظام و ایجاد هماهنگی و همسویی با تغییرات (فتحی واجارگاه، ۱۳۹۹).

از سوی دیگر، دانش^۱ معمولاً در هر علم به‌مقتضای آن معنا می‌شود. این واژه در

1. Knowledge

علوم مختلفی، از جمله روان‌شناسی، فلسفه و جامعه‌شناسی معانی خاص خود را دارد و به همین خاطر، به دلیل فزونی استفاده از آن، نمی‌توان تعریف جامعی را برای آن ارائه داد و به‌جداً می‌توان ادعا کرد که تاکنون مفهوم‌شناسی دقیقی درباره آن به‌صورت فراگیر انجام نشده است (افرازه، ۱۳۸۴). در تعریفی، دانش به «معلومات نظری» اشاره دارد. بر این اساس، این مفهوم از راه تحصیل در هر رشته تحصیلی و غالباً در سطوح دانشگاهی حاصل می‌شود (خراسانی و عیدی، ۱۳۸۹). بر این اساس، می‌توان دانش را فقط از طریق تحصیل منتقل کرد که به‌روش‌های مختلفی ارائه می‌شود. بنابراین، نیازسنجی آموزشی در سطح دانشی، شناخت فاصله موجود و فاصله مطلوب از حیث معلومات نظری است.

برای نگرش^۱ نیز تعاریف مختلفی شده است و به‌نظر می‌رسد که نمی‌توان تعریفی به‌حد تام و جامع و مانع برای آن قائل شد. درباره این واژه نیز، صاحب‌نظران مختلفی در علوم گوناگون اظهار نظر کرده‌اند. برخی اندیشمندان بر این باورند که نگرش را می‌توان مجموعه‌ای دانست که از عقاید، عواطف و نیت رفتاری فرد پیرامون یک شیء، شخص یا واقعه شکل گرفته است (قلی‌پور، ۱۳۸۶). بر این اساس، می‌توان گفت نگرش، حالتی است که رفتار فرد را در مواجهه با رویدادهای مختلف، اشخاص و احساسات نمایان می‌کند. به‌عبارت دیگر، نگرش رفتاری است که از فرد صادر می‌شود. طبق دیدگاه برخی صاحب‌نظران دیگر، نگرش حالتی ذهنی یا عصبی است که تمایل فرد را از راه تجربه سازمان‌یافته و پاسخ‌های او به‌موضوعات و موقعیت‌های مختلفی که وی با آنها در ارتباط است، حکایت می‌کند. ضمن اینکه این شرایط و موقعیت‌ها و تأثیر بر آنها به‌نوعی جهت‌دار و پویاست (برگ، ۱۳۶۸). طبق این تعریف، رفتاری که از انسان در مواجهه با رخداد‌های مختلف روی می‌دهد، حالت ایستا ندارد؛ به‌عبارت دیگر، هر واقعه‌ای که فرد با آن مواجه می‌شود، بر اثر نگرش‌هایش می‌تواند رفتارهای متفاوتی را ابراز کند. بر این اساس، نگرش را می‌توان نشانگر اثر شناختی و عاطفی قلمداد کرد که در پاسخ برابر به یک‌شیء است. طبق این تعریف، نگرش را می‌توان مکانیسمی پنهانی تلقی کرد که هدفش هدایت رفتار آدمی است (کریمی، ۱۳۸۲). در کل می‌توان به این

1. Attitude

نتیجه دست یافت که تمام تعاریف بیان شده درباره نگرش، به یک هدف ختم می‌شوند و آن، «ارزیابی جامع فرد از یک مسئله» است. دست‌یابی به این هدف از طریق مؤلفه‌های بسیاری ممکن خواهد شد که می‌تواند مؤلفه‌های شناختی، رفتاری و عاطفی باشند و تمام اطلاعات ارزیابانه را به شخص منتقل نمایند (بونر و وانک، ۲۰۱۱) تا او براساس نگرش خود، مطلوب یا نامطلوب بودن شیء، موضوع یا رفتار را برای خود تفسیر نماید. بنابراین، باتوجه به تعاریف‌های بیان شده، می‌توان نگرش را در تعریفی کوتاه، ارزیابی کلی فرد از یک موضوع دانست که شخص با تمیز آن رفتاری را از خود بروز و نسبت به آن واکنش نشان می‌دهد (بونر و وانک، ۲۰۱۱). همچنین مقصود از نیازسنجی آموزشی در سطح نگرشی، فاصله وضع موجود و مطلوب رفتاری شخص در مواجهه با یک مسئله و نوع واکنش او به آن است.

مهارت^۱ نیز همچون دیگر واژه‌ها به صورت گسترده تعریف شده است. در مواجهه اول با واژه مهارت، تلقی آن است که مهارت با کار عملی مترادف است؛ به همین خاطر برخی اندیشمندان در تعریف مهارت، آن را توانایی‌های فیزیکی برای انجام دادن صحیح فعالیت‌ها یا وظایف می‌دانند (حکیمیان، ۱۴۰۲). برخی دیگر نیز مهارت را با بهره‌گیری از این تعریف، آن را علاوه بر توانایی فیزیکی در انجام فعالیت، شامل حرکات فیزیکی، کاربردی کردن دانش، چیره‌دستی در انجام کار و هماهنگی دانسته‌اند (The Peak Performance Center, 2020). نکته مهم در رابطه با مهارت آن است که چنانچه فردی درصدد توسعه مهارت‌های خویش باشد، ابتدا لازم است دانش مورد نیاز آن مهارت را فرا بگیرد؛ زیرا دانش پایه مهارت است و چنانچه فراگرفته نشود، مهارت داشتن سالبه به انتفای موضوع خواهد بود. به عبارتی دیگر، دانش و چگونگی آغاز و انجام یک فعالیت فیزیکی، آموختن و کسب دانش است (حکیمیان، ۱۴۰۲). بنابراین، می‌توان مهارت را توانایی پیاده‌سازی و اجرای علم و دانش در عمل دانست که از طریق تکرار کاربردی دانش در یک محیط واقعی به دست آمده است؛ به گونه‌ای که فرد درصدد توسعه آن برآمده و رفتار او بدون آن، منشأ تأثیر نخواهد بود (خراسانی و عیدی، ۱۳۸۹). از این رو،

1. Skill

نیازسنجی آموزشی در سطح مهارتی، شناسایی فاصله بین وضع موجود مهارتی و وضع مطلوب آن است.

مسئله وجود تعریف‌های مختلف برای واژه فرهنگ^۱؛ از آنجاکه واژه فرهنگ، مفهومی پیچیده با مؤلفه‌های متعدد است، جامعه‌شناسان هریک از زوایای مختلفی به آن نگریده‌اند. امروزه، این واژه را استعداد‌های فکری و اخلاقی پرورش یافته به وسیله آموزش و شکل یکپارچه آگاهی، اعتقاد و رفتار انسان تعریف می‌کنند (رحمانی، ۱۳۹۴). همچنین آن را به مجموعه‌ای از باورها، هنجارها، باورها و نبایدها، نمادها و... تعریف کرده‌اند (رحمانی، ۱۳۹۴). بنابراین، نیازسنجی فرهنگی^۲، فعالیتی عملی است که رعایت قواعد مربوط به فعالیت‌های عملی و انتخاب تکنیک‌های مناسب برای مطالعه نیازها و مسائل مبتلابه فرهنگ یک‌گروه است تا براساس یافته‌های آن ضمن شناخت مسائل، به اولویت‌بندی آنها اقدام کرده تا در نتیجه آن، وضعیت فرهنگی گروه مورد مطالعه بهبود یابد (Zwierzchowska & et al, 2018). نیازسنجی فرهنگی، عمدتاً ناظر بر ارزیابی و بررسی کمبودهای فرهنگی است که هم می‌تواند از طریق بررسی خواسته‌های گروه انجام شود که اکنون به آنها دسترسی ندارند و هم میزان نیاز به آنچه در دسترس آنها قرار دارد، می‌باشد (احمدی و افشانی، ۱۳۸۸؛ رشیدپور و همکاران، ۱۳۹۸).

روش‌های بسیاری برای سنجش نیازهای آموزشی در سال‌های اخیر بیان شده است. اما به دلیل تفاوت ماهوی سازمان‌ها با یکدیگر به خصوص سازمان‌های مردم‌نهاد و حضور فرهنگ‌های مختلف و گوناگون در سازمان، همواره دغدغه متولیان امر آموزش منابع انسانی، این بوده است که از چه روش یا روش‌هایی برای نیازسنجی می‌توانند استفاده نمایند. هیچ روشی کامل یا ذاتاً از دیگر شیوه‌ها بهتر نیست؛ بلکه به کارگیری از فنون مختلف نیازسنجی در موقعیت‌ها و شرایط گوناگون معنا پیدا می‌کند (حکیمیان، ۱۴۰۲). از این رو، هر روش برای موقعیتی که استفاده می‌شود، بهترین روش خواهد بود (عباس‌زادگان و ترک‌زاده، ۱۳۸۶). فنون نیازسنجی را می‌توان به شکل‌های مختلفی تقسیم‌بندی

1. Culture
 2. Cultural Needs Assessment

کرد که برخی از آنها عبارت‌اند از: فن دلفی (Dalkey, 1963; Barrett, 2020)، فن فیش باول (Yabarmase, 2013)، فن تل استار (Kaufman, 1991)، فن رویداد مهم (فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۹؛ سلطانی و محمدی، ۱۳۹۳؛ Gentry, 1994)، فن درخت خطا (فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۲)، فن بارش افکار (عباس‌زادگان و ترک‌زاده، ۱۳۸۶)، فن سناریونوشتن (ابطحی، ۱۳۶۸)، فن رونمایی (فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۹)، فن تجزیه و تحلیل شغل (پیدایی، ۱۳۸۷) و دیکوم (فتحی و اجارگاه و یادگارزاده، ۱۴۰۰). همچنین می‌توان به این منظور از روش مصاحبه نیز استفاده کرد (حکیمیان، ۱۴۰۲).

درباره دو سرواژه «نیازسنجی» و «اربعین» به‌طور مجزا، تحقیق‌ها و پژوهش‌های بسیاری انجام شده که بیان آنها خارج از موضوع این پژوهش است. بررسی‌های محققان در پایگاه‌های داده و همچنین مجلات و همایش‌های مرتبط با موضوع محوری اربعین نشان داد مقالات و پژوهش‌های انگشت‌شماری در این موضوع انجام شده است. براساس بررسی‌های انجام‌شده، رحمانی و همکاران در «مجموعه‌مقالات اربعین» در پژوهشگاه جامعه المصطفی العالمیه، این موضوع را از ابعاد مختلفی بررسی کرده‌اند. کریمپوریان و همکاران در مقاله «نیازسنجی و تدوین راهنمای آمادگی نظام سلامت در مواجهه با بیماری‌های واگیر و تروما در گردهمایی گسترده اربعین» و در نهمین کنفرانس بین‌المللی سلامت در حوادث و بلاها به‌رویکرد بهداشتی اشاره کرده‌اند که البته موضوع و هدف آن، با پژوهش حاضر قرابتی نداشت. با مراجعه به‌سایت «ستاد مرکزی اربعین حسینی؛ کمیته فرهنگی و آموزشی» خبری با‌عنوان «کمک به پیش‌برد اهداف ستاد اربعین با نیازسنجی از مخاطبان» منتشر شده است (در تاریخ ۲۰ تیرماه ۱۳۹۶) که در آن، طرح پژوهشی «نیازسنجی فرهنگی، تبلیغی و آموزشی در اربعین» معرفی شده است (<https://www.alarbaeen.ir/fa/news/5812>)؛ ولی محققان به این سند دست نیافتند و ظاهراً به‌همین مطلب در آن سایت اکتفا شده است؛ ازاین‌رو و باتوجه به این ادعا، می‌توان مدعی شد که این پژوهش با‌عنوان «نیازسنجی دانشی، نگرشی، مهارتی و فرهنگی زائران حسینی در پیاده‌روی عظیم اربعین» گامی نو را در این عرصه برداشته است. ناگفته نماند، ازآنجا‌که چرخه آموزش (هدف‌گذاری، نیازسنجی، اجرا و پایش) پویاست و

نیازها طبق شرایط و محیط تغییر می‌کنند، لازم است همه‌ساله این تحقیق‌ها به‌روزرسانی شده و محققان (با روش‌های مختلف پژوهشی) بر غنای آن بیفزایند و گام بلندی در راستای اعتلای هرچه بیشتر آبرمراسم اربعین حسینی بردارند.

از این‌رو، این پژوهش با هدف یادشده در پی پاسخ به این پرسش اصلی است که «در راستای نیازسنجی زائران پیاده‌روی اربعین حسینی چه دوره‌هایی مورد نیاز هستند؟» و برای پاسخ به آن باید به پاسخ این پرسش‌ها رسید: ۱. نیازهای دانشی مورد نیاز زائران اربعین حسینی چیستند؟ ۲. نیازهای نگرشی مورد نیاز زائران اربعین حسینی چیستند؟ ۳. نیازهای مهارتی مورد نیاز زائران اربعین حسینی چیستند؟ ۴. نیازهای فرهنگی مورد نیاز زائران اربعین حسینی چیستند؟

روش

این پژوهش با عنوان «نیازسنجی دانشی، نگرشی، مهارتی و فرهنگی زائران حسینی در پیاده‌روی عظیم اربعین»، هدف کاربردی داشته و از روش تحقیق توصیفی - پیمایشی استفاده کرده است. مبنای این روش، تحقیق براساس عمومیت دادن اطلاعات به‌دست‌آمده از بخش کوچکی از جامعه با عنوان نمونه به‌کل جامعه آماری است. در این مطالعه برای دستیابی به نیازهای زائران، در قالب ۲۵ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته اطلاعات جمع‌آوری شد. در این بخش (با رویکرد عمومی به موضوع) از افرادی که حداقل سه‌بار به پیاده‌روی اربعین حسینی مشرف شده بودند، مصاحبه شد که از این تعداد ۴ نفر از بانوان و ۲۱ نفر از آقایان بودند. بعد از ۲۱ مصاحبه، پژوهشگران به‌مطلب جدیدی دست نیافتند، ولی برای اطمینان جهت رسیدن به اشباع نظری، مصاحبه‌ها تا ۲۵ مورد نیز ادامه یافت. برای بررسی روایی این بخش از این دو روش استفاده شده است:

۱. روش بررسی و تجزیه و تحلیل اعضا: براساس این روش، محققان از پاسخ‌دهندگان پرسیدند که آیا نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش با استفاده از تحلیل مضمون یا تم مورد پذیرش آنهاست؟ ۲. بررسی زوجی: در این روش از اساتید دانشگاه و برخی خبرگان نیازسنجی تقاضا شد تا بر یافته‌های تحلیل صحت بگذارند و انتقادهای خود را بیان

کنند. برای بررسی پایایی تحلیل تم، ۸ مصاحبه تحلیل شده از سوی پژوهشگران به صورت تصادفی انتخاب شد و در اختیار کدگذار دیگری قرار گرفت که در عرصه نیازسنجی خبره بود و خود نیز در پیاده‌روی اربعین حسینی شرکت کرده بود. در این مرحله، برای سنجش پایایی از روش «کاپا کوهن» استفاده شد. باتوجه به جدول شماره ۱، مشاهده می‌شود که محققان در این ۸ مصاحبه به ۱۴۰ کد و فرد خبره ۱۱۸ کد استخراج کردند که ۱۰۸ کد میان آنها مشترک است. پس از مقایسه نظرهای پژوهشگر و فرد خبره، ضریب کاپا ۰,۷۷۲ به دست آمد. از آنجاکه میزان این توافق از ۰/۶ بالاتر بوده است، ضریب کاپا نشان‌دهنده توافق بین کدگذاران و در نتیجه، اثبات پایایی پژوهش خواهد بود.

جدول شماره ۱: میزان توافق دو کدگذار

کدگذار همکار		مجموع کدگذار اصلی		
		YES	NO	
کدگذار اصلی	YES	۱۰۸	۰	۱۰۸
	NO	۱۰	۲۲	۳۲
مجموع کدگذار همکار		۱۱۸	۲۲	۱۴۰

در این پژوهش از روش «تحلیل تم» برای تحلیل مصاحبه‌ها استفاده شد؛ روش تحلیل مضمون، از جمله شیوه‌های رایج تحلیل محتوای داده‌ها و اطلاعات و همچنین روشی است که می‌توان با استفاده از آن داده‌های کیفی به دست آمده از مصاحبه‌ها را تحلیل کرد (خنیفر و مسلمی، ۱۴۰۱). پژوهشگران با استفاده از این روش، می‌توانند تم‌های آشکار و پنهان را جست‌وجو کنند، سپس آنها را تفسیر نمایند. اطلاعات به دست آمده در این روش، براساس موضوع و البته هدف تحقیق در دسته‌بندی‌های معناداری طبقه‌بندی می‌شوند تا دیدگاه مصاحبه‌شونده یا پاسخ‌دهندگان به راحتی هرچه تمام‌تر خلاصه و تجزیه و تحلیل شود (خنیفر و مسلمی، ۱۴۰۱). بنابراین، روش تحلیل مضمون در عین استقلال، پایه روش‌های پژوهش کیفی دیگر است. این روش به دلیل انعطاف‌پذیری بالا، نفوذ به بافت داده‌ها و نکات ظریف موجود در انواع آثار و داده‌های مکتوب و همچنین وجه تفسیری این روش در پاسخ‌گویی به مضمون داده‌ها و الگویابی، در این پژوهش

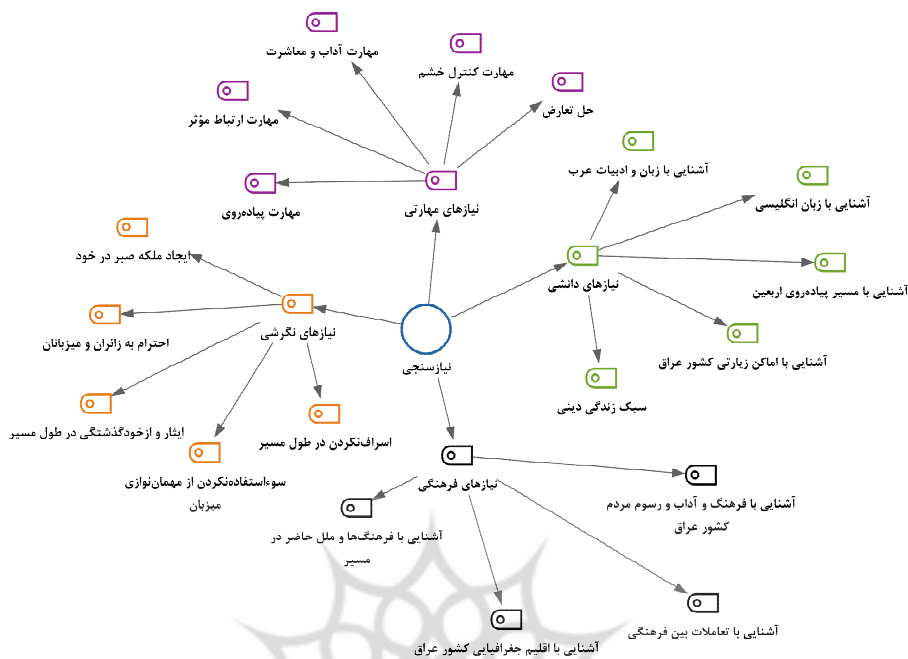
انتخاب می‌شود. در ادامه، تحلیل داده‌های به‌دست آمده با روش شش مرحله‌ای براون و کلارک (۲۰۰۶) تحلیل خواهد شد. بنابراین، چون در این پژوهش بخش کیفی به‌صورت مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انجام شده است، محققان با بهره‌گیری از تحلیل تم و با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA 2020 مصاحبه‌های انجام‌شده را کدگذاری کردند. محققان پس از مطالعه و آشنایی با داده‌ها، کدهای اولیه تحقیق را ایجاد کردند که در مجموع در این تحقیق ۳۷۲ کد اولیه استخراج شد، سپس کدهای اولیه بازبینی شد که در مجموع ۳۴۸ تم مشخص شد. نمونه تم‌های استخراج‌شده در گام سوم در جدول شماره ۳ قابل مشاهده است.

جدول شماره ۲: نمونه تم‌های استخراج‌شده

ردیف	تم‌ها	ردیف	تم‌ها
۱	آشنایی با فرهنگ اسلامی	۱۱	عکاسی با موبایل
۲	آشنایی با زبان و ادبیات عرب	۱۲	آشنایی با فرهنگ و آداب و رسوم مردم عراق
۳	آشنایی با جریان‌شناسی فرقه‌های شیعی	۱۳	فیلم‌برداری با موبایل
۴	دوره‌های بصیرت‌افزایی سیاسی و دینی	۱۴	مهارت ارتباط مؤثر
۵	آشنایی با احکام (احکام مسافر و...)	۱۵	تبیین اهداف پیاده‌روی اربعین و ماهیت زیارت
۶	آشنایی با اولیات طب سنتی و اسلامی	۱۶	آشنایی با اقلیم جغرافیایی کشور عراق
۷	آشنایی با مسائل اقتصادی در مسیر اربعین	۱۷	جریان‌شناسی گروه‌های سیاسی فعال در عراق
۸	آشنایی با مسیر پیاده‌روی اربعین	۱۸	آشنایی با فرهنگ‌ها و ملل حاضر در مسیر
۹	آشنایی با اماکن زیارتی کشور عراق	۱۹	حل تعارض
۱۰	آشنایی با انواع زیارت‌ها در اماکن مقدس	۲۰	کنشگری در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی

پس از آن، همان‌طور که در شکل شماره ۱ مشخص است، شبکه مضامین استخراج‌شده توسط نرم‌افزار MAXQDA 2020 قابل مشاهده است.

شکل شماره ۱: شبکه مضامین

یافته‌های تحقیق

محققان در این تحقیق، با توجه به هدف یادشده، برای دستیابی به نیازها در چهار حوزه مذکور از روش تحلیل تم استفاده کردند. هرچند در این مسیر، روش‌ها و گام‌های مختلفی از سوی اندیشمندان روش تحقیق برای تحلیل مضمون بیان شده بود، اما پژوهشگران از روش شش مرحله‌ای براون و کلارک استفاده کردند. مراحل اول تا چهارم این روش، یعنی آشنایی با داده‌ها، ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری داده‌ها، جست‌وجو و شناخت مضامین و ترسیم شبکه مضامین توضیح و مطالب به دست آمده در طی هر مرحله انجام شد. بنابراین، در این قسمت (یافته‌ها) مراحل پنجم و ششم از شش مرحله تحلیل تم به عنوان یافته‌ها، شرح و تفصیل خواهد شد.

در این مطالعه، پژوهشگران از ۲۵ نفر (۴ نفر خانم و ۲۱ نفر آقا) از افرادی که حداقل سه بار به پیاده‌روی اربعین حسینی مشرف شده بودند، مصاحبه نیمه ساختاریافته

گرفتند. از این تعداد ۴۲,۹٪ بین ۲۵ تا ۳۵ سال، ۴۲,۹٪ بین ۳۵ تا ۴۵ سال و ۱۴,۳٪ بیش از ۴۵ سال داشتند. همچنین ۲۸,۶٪ مدرک دکترا یا سطح چهار حوزه، ۶۴,۳٪ کارشناسی ارشد یا سطح سه حوزه و ۷,۱٪ کارشناسی یا سطح دو حوزه داشتند. پس از آشنایی محققان با داده‌های به‌دست آمده از طریق مصاحبه، در مرحله اول کدگذاری باز، ۳۷۲ کد به‌دست آمد که به‌عنوان مضامین پایه شناخته شدند. پس از ادغام آنها و مقایسه کدهای به‌دست آمده با سؤال‌های تحقیق، تعداد کدها به ۳۴۸ کد رسید. نمونه‌ای از تم‌های به‌دست‌آمده عبارت‌اند از: آشنایی با زبان عربی، آشنایی با آداب زیارت، آشنایی با فرهنگ و اقلیم کشور عراق، آشنایی با اماکن زیارتی کربلا، نجف، سامرا و کاظمین، مهارت ارتباط مؤثر، آشنایی با جریان‌شناسی فرقه‌های شیعی حاضر پیاده‌روی اربعین و ...

در مرحله دوم با انجام کدگذاری محوری و باتوجه به‌دست‌یابی به مضامین پایه، مضمون‌های سازمان‌دهنده استخراج شد. در این مرحله پس از سازمان‌دهی دوباره مضامین اولیه، به‌این نتیجه رسیدیم که مضامین سازمان‌دهنده متشکل از نیازهای دانشی، نیازهای نگرشی، نیازهای مهارتی و نیازهای فرهنگی هستند.

نکته مهم آنکه، ملاک و معیار محققان برای برگزیدن مضمون‌ها، محتوای برداشت‌شده از قالب مضامین و شبکه مضامین است. همچنین از آنجاکه روش تحلیل مضمون مبتنی بر پارادایم‌های تفسیری است، معیار نام‌گذاری تم‌ها براساس مضمون برداشت‌شده و صرفاً خلاقیت پژوهشگران بوده است.

بنابراین، باتوجه به‌تحلیل انجام‌شده، یافته‌های پژوهشگران پس از انجام و تحلیل مصاحبه ذیل چهار دسته نیازهای دانشی، نیازهای نگرشی، نیازهای مهارتی و نیازهای فرهنگی - که در جدول شماره ۳ تا ۶ آمده است - عبارت‌اند از:

جدول شماره ۳: نیازهای دانشی

نیازهای دانشی	
ردیف	عنوان
۱	آشنایی با فرهنگ اسلامی
۲	آشنایی با زبان و ادبیات عرب
۳	آشنایی با جریان‌شناسی فرقه‌های شیعی
۴	دوره‌های بصیرت‌افزایی سیاسی و دینی
۵	آشنایی با احکام (احکام مسافر و...)
۶	آشنایی با زبان انگلیسی
۷	آشنایی با مسائل اقتصادی در مسیر اربعین
۸	آشنایی با مسیر پیاده‌روی اربعین
۹	آشنایی با اماکن زیارتی کشور عراق
۱۰	آشنایی با انواع زیارت‌ها در اماکن مقدس
۱۱	سبک زندگی دینی

مصاحبه‌شونده‌ها نیازهای دانشی شرکت‌کنندگان در پیاده‌روی اربعین را این موارد دانستند. از این تعداد آشنایی با زبان و ادبیات عرب بیشترین تکرار را در بین مصاحبه‌ها داشت. پس از آن، به ترتیب دوره‌های بصیرت‌افزایی سیاسی و دینی، آشنایی با جریان‌شناسی فرقه‌های شیعی، آشنایی با انواع زیارت‌ها در اماکن مقدس و آشنایی با اماکن زیارتی کشور عراق از بیشترین تکرار برخوردار بودند.

جدول شماره ۴: نیازهای نگرشی

نیازهای نگرشی	
ردیف	عنوان
۱	افزایش معرفت دینی
۲	ویژگی‌های زیارت معنوی و عارفانه
۳	به‌کارگیری سنت‌های اخلاقی نبوی و علوی
۴	اسراف نکردن در طول مسیر
۵	سوءاستفاده نکردن از مهمان‌نوازی میزبان
۶	اهمیت به نظافت شخصی و جمعی
۷	ایجاد ملکه صبر در خود
۸	ایثار و از خودگذشتگی
۹	احترام به زائران و میزبانان

در نیازهای نگرشی، مقوله احترام به زائران و میزبانان مهم‌ترین مؤلفه بود. پس از آن، افزایش معرفت دینی در مسیر پیاده‌روی اربعین، آشنایی با ویژگی‌هایی زیارت معنوی و عارفانه، سوءاستفاده نکردن از مهمان‌نوازی میزبان، ایثار و از خودگذشتگی بیشترین تعداد تکرار را داشتند.

جدول شماره ۵: نیازهای مهارتی

نیازهای مهارتی	
ردیف	عنوان
۱	مهارت پیاده‌روی صحیح در طول مسیر
۲	مهارت کمک‌های اولیه و امدادی
۳	آشنایی با اولیات طب سنتی و اسلامی
۴	مهارت اتصال به اینترنت در طول مسیر
۵	عکاسی با موبایل

۶	فیلم برداری با موبایل
۷	استفاده از برنامه‌های تدوین عکس و فیلم با موبایل
۸	کنشگری در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی
۹	مهارت مدیریت سفر
۱۰	مهارت استفاده از نقشه‌ها در طول مسیر
۱۱	مهارت ارتباط مؤثر
۱۲	مهارت کنترل خشم
۱۳	حل مسئله و تصمیم‌گیری
۱۴	مهارت آداب معاشرت
۱۵	حل تعارض

مصاحبه‌شونده‌ها به نیازهای مهارتی شرکت‌کنندگان در مراسم پیاده‌روی اربعین نیز که از جمله پرسش‌های تحقیق و سؤالات مصاحبه بود، نیز پاسخ دادند. طبق دیدگاه آنها، مهم‌ترین مهارت در این مسیر، مهارت ارتباط مؤثر در مواجهه با سایر زائران و میزبانان است. بر این اساس، آنها به مهارت کمک‌های اولیه و امدادی، آشنایی با طب سنتی و اسلامی و مهارت پیاده‌روی نیز اشاره کرده‌اند.

جدول شماره ۶: نیازهای فرهنگی

نیازهای فرهنگی	
ردیف	عنوان
۱	آشنایی با فرهنگ و آداب و رسوم مردم عراق
۲	آشنایی با تعاملات بین فرهنگی
۳	آشنایی با روش‌های تحلیل سیاسی اجتماعی
۴	تبیین اهداف پیاده‌روی اربعین و ماهیت زیارت
۵	آشنایی با اقلیم جغرافیایی کشور عراق
۶	جریان‌شناسی گروه‌های سیاسی فعال در عراق
۷	آشنایی با فرهنگ‌ها و ملل حاضر در مسیر
۸	توجه به‌نمادها در مسیر

آشنایی با فرهنگ و آداب و رسوم مردم عراق، مهم‌ترین نیاز فرهنگی‌ای بود که مصاحبه‌شونده‌ها به آن اشاره کردند. همچنین کسب اطلاعات در مورد تبیین اهداف پیاده‌روی اربعین و ماهیت زیارت، آشنایی با اقلیم جغرافیایی کشور عراق و آشنایی با فرهنگ‌ها و ملل مختلف جهان در طول مسیر از دیگر نیازهای فرهنگی اشاره‌شده در متن مصاحبه‌ها بود.

بنابراین، باتوجه به نمونه‌تم «قطعا زبان عراقی ارتباطات را قوی‌تر می‌کند»، این تحلیل به‌دست آمد که جدی‌ترین نیاز زائران کشورهای مختلف - اعم از ایران و دیگر کشورهای جهان؛ باتوجه به اینکه رویکرد این مقاله همه‌شمول بوده، قلمرو خاصی را تحت‌الشعاع قرار نداده است و با هدف تعمیم نمونه بر کل، نوشته شده است - آشنا نبودن با زبان و ادبیات عرب است؛ از این‌رو بین وضع موجود و وضع مطلوب شکاف وجود دارد. با عنایت به اینکه سالانه میلیون‌ها نفر (با فرهنگ‌ها و سطوح مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و...) از سراسر دنیا برای زیارت اربعین راهی عراق می‌شوند، توجه به این مسئله و برطرف‌نمودن این نیاز می‌تواند زائران را در دستیابی به اهداف زیارتی خود یاری رساند.

براساس نمونه‌تم «بهتر است زائران آداب زیارت قبر ائمه علیهم‌السلام را بشناسند»، مصاحبه‌شوندگان ابراز کردند که هرچند افراد حاضر در این مراسم پیرو مکتب اهل‌بیت علیهم‌السلام هستند و در تلاش‌اند تا ائمه مدفون در عراق را زیارت کنند، اما آشنا نبودن زائران و همچنین کمبود زیارت‌نامه‌ها می‌تواند آنها را از دستیابی به اهداف زیارتی خود باز دارد؛ از این‌رو آشنا بودن با آداب زیارت ائمه اطهار و همچنین اماکن مقدس عراق می‌تواند زائران را یاری رساند.

طبق تم‌های «به‌موکب‌داران عراقی احترام بگذارند...» و «درباره غذاها و پذیرایی‌هایشان و تعارفاتشان به آنها مؤدبانه نه بگوییم...»، مصاحبه‌شونده‌ها ابراز کردند که رعایت اصول اخلاقی و نیز احترام به زائران و هم موکب‌داران از اهمیت بالایی برخوردار است. رعایت این مسئله می‌تواند در نوع رفتارها و نیز واکنش‌های دو طرف اثرگذار باشد و نگرش متعادل و معقولانه دوسویه‌ای را نشان دهد. اما از آنجاکه در بعد

نگرشی، این تم و مانند آن از تم‌های پرتکرار بودند، نشانگر آن است که بین وضع موجود این نگرش و وضع مطلوب آن فاصله عمیقی وجود دارد.

با عنایت به نمونه تم «برای اینکه ارتباط مؤثر صورت گیرد، لازمه اش محبت کردن است؛ چراکه رسم عربی برای زائر حسینی فداکردن جان در این مسیر است» و با توجه به تکرار بسیار آن در متن مصاحبه‌ها، این تحلیل به دست آمد که زائران حسینی شرکت‌کننده در پیاده‌روی اربعین با این مسئله مواجه شده‌اند و به‌خاطر فقدان یا احساس نیاز به برقراری ارتباط با عراقی‌ها یا زائران کشورهای دیگر یا حتی هم‌وطنان خود و همچنین نداشتن ارتباط مؤثر که ناشی از موانع ارتباطی داخلی یا خارجی بوده است، بین وضع موجود و مطلوب ارتباطی آنها فاصله بوده و ارتباط به صورت مؤثر واقع نشده است.

براساس تم «بهترین مهارت‌ها را خود عرب‌ها در پیاده‌روی دارند. ... با دقت رفتار عراقی‌ها را [در این مسئله] تحت نظر داشت و بسیاری از مهارت‌ها را از آنها تقلید کرد...»، از جمله مسائلی که زائران در این مسیر با آن مواجه هستند، خستگی و آسیب‌های جسمی ناشی از پیاده‌روی و لوازم آن است. در مقابل، براساس مشاهدات محققان و همچنین دیدگاه نویسندگان، این مسئله در عراقی‌ها کمتر مشاهده می‌شود. بنابراین، توجه به اصول پیاده‌روی صحیح و کسب مهارت در آن، سبب کاهش خستگی‌های جسمانی و روحانی شده و با کمتر شدن آسیب‌های جسمی در مسیر، زیارت دل‌نشین‌تری نصیب زائران خواهد شد.

طبق نمونه تم «لازم است زائران قبل از سفر به آداب و رسوم مردم عرب آشنایی پیدا کنند» و فزونی تکرار آن در مصاحبه‌ها، این تحلیل به دست می‌آید که آشنایی با فرهنگ، آداب و رسوم، سنت‌ها و عقاید مردم کشور عراق می‌تواند با فراهم آوردن بستری آرام برای ارتباط‌گیری، لذت‌جویی عارفانه را به شرکت‌کنندگان در پیاده‌روی اربعین بچشاند.

نتیجه

هدف این پژوهش با عنوان «نیازسنجی دانشی، نگرشی، مهارتی و فرهنگی زائران حسینی در پیاده‌روی اربعین»، شناسایی نیازهای شرکت‌کنندگان در این ابرگردهمایی جهانی در چهار حوزه یادشده در راستای دستیابی به زیارتی معنوی و عارفانه بود. بر این اساس، در این پژوهش که به صورت میدانی انجام شد، ۲۵ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته از افراد حاضر در این مراسم که حداقل سه بار توفیق حضور داشتند، گرفته شد تا حاصل آنها با استفاده از روش تحلیل مضمون، دستیابی به پاسخ پرسش‌ها و اهداف تحقیق باشد. با توجه به آنچه بیان شد، می‌توان گفت که هدف پژوهش با بهره‌گیری از روش استفاده‌شده و همچنین روایی و پایایی پژوهش به نحو مطلوبی محقق شده است. ضمن اینکه ۳۴۸ مضمون از متن مصاحبه‌ها استخراج شدند که ذیل نیازهای دانشی، نیازهای نگرشی، نیازهای مهارتی و نیازهای فرهنگی دسته‌بندی شدند. بر این اساس، به پرسش‌های تحقیق نیز پاسخ داده شده است.

با توجه به تحلیل‌های انجام‌شده، مشخص شد که آشنایی با زبان و ادبیات عرب، آشنایی با فرهنگ و آداب و رسوم مردم عراق، مهارت ارتباط مؤثر، مهارت پیاده‌روی، آشنایی با طب سنتی و اسلامی، آشنایی با کمک‌های اولیه و امداد، احترام به زائران و میزبانان، آشنایی با ویژگی‌های زیارت معنوی و عارفانه، افزایش معرفت دینی در مسیر پیاده‌روی، آشنایی با فرهنگ‌ها و ملل مختلف حاضر در مسیر، آشنایی با اقلیم جغرافیایی کشور عراق، تبیین اهداف پیاده‌روی اربعین و ماهیت زیارت آن، آشنایی با انواع زیارت‌ها در اماکن مقدس، آشنایی با اماکن زیارتی عراق و آشنایی با جریان‌شناسی فرقه‌های شیعی از مهم‌ترین نیازهای دانشی، نگرشی، مهارتی و فرهنگی زائران هستند و بین وضع موجود و مطلوب آموزشی شکاف وجود دارد.

همچنین نیاز به زبان انگلیسی، آشنایی با احکام اسلامی، آشنایی با مسائل اقتصادی در مسیر پیاده‌روی، آشنایی با تعاملات بین فرهنگی، ایجاد ملکه صبر و استقامت، عکاسی و فیلم‌برداری و نیز تدوین با موبایل، کنشگری در فضای مجازی، مهارت حل مسئله و تصمیم‌گیری از کمترین اولویت برخوردار هستند.

براساس بررسی محققان در پیشینه تحقیق و باتوجه به محدودیت‌های این پژوهش، پیشنهاد می‌شود اولاً، پژوهشگران با افراد شاخص دیگر از ملیت‌ها و ادیان مختلف نیز مصاحبه کنند و به‌دامنۀ این تحقیق بیفزایند؛ زیرا نتایج این پژوهش با استفاده از مصاحبه با افراد حاضر در کشور جمهوری اسلامی ایران به‌دست آمد. ثانیاً، بدون شک نیازهای دانشی، نگرشی، مهارتی و فرهنگی شرکت‌کنندگان در این مراسم پیاده‌روی اربعین همین مقدار نبوده و دامنۀ وسیعی را شامل خواهد شد، از این رو به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود با استفاده از روش‌های کیفی و کمی به این موضوع بپردازند و در راستای شناسایی و احصای نیازهای آموزشی در چهار حوزه یادشده گام بردارند. ثالثاً، به‌نهادهای متولی برگزاری مراسم اربعین همچون وزارت کشور و... پیشنهاد می‌شود، بخشی از کمیته فرهنگی و آموزشی ستاد مرکزی اربعین حسینی را به‌امر آموزش زائران اختصاص دهد و با قرارداد آموزش‌های به‌دست آمده از این تحقیق و پژوهش‌های دیگر، زمینه را برای دستیابی به‌زیارتی عارفانه و معنوی‌تر فراهم نماید.

منابع

- ابطحی، سیدحسین (۱۳۶۸)، آموزش و بهسازی منابع انسانی، تهران، انتشارات مؤسسه مطالعات و برنامه‌ریزی آموزشی سازمان.
- احمدی، سیدعلی و علیرضا افشانی (۱۳۸۸)، «نیازهای فرهنگی دانشجویان»، مجله پژوهشنامه تربیتی، ۴۶.
- اسماعیلی، بابک (۱۳۸۶)، نیازسنجی، تدبیر، ۱۱۷.
- افزه، عباس (۱۳۸۴)، مدیریت دانش، تهران، انتشارات دانشگاه صنعتی امیرکبیر.
- برگ، اتو کالین (۱۳۶۸)، روان‌شناسی اجتماعی، ترجمۀ علی‌محمد کاردان، تهران، نشر اندیشه.
- بونر، جرد و مایکل وانک (۲۰۱۱)، نگرش و تغییر نگرش، ترجمۀ جواد طهوریان، تهران، انتشارات رشد.
- بیداریان و همکاران (۱۳۹۶)، «نیازسنجی آموزشی، چارچوب و روش‌ها»، پنجمین کنگره علمی پژوهشی سراسری توسعه و ترویج علوم تربیتی و روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و علوم فرهنگی اجتماعی ایران، تهران.

- پیدایی، میرمهرداد (۱۳۸۷)، «الگوی نیازسنجی آموزشی»، ماهنامه کار و جامعه، ۱۰۳.
- حکیمیان، محمدمهدی (۱۴۰۲)، «نیازسنجی برنامه‌های آموزشی کارکنان دانشگاه معارف اسلامی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، قم، دانشگاه معارف اسلامی.
- خراسانی، اباصلت و اکبر عیدی (۱۳۸۹)، تکنیک‌های کاربردی نیازسنجی آموزشی با تأکید بر الزامات استاندارد بین‌المللی *ISO 10015*، تهران، انتشارات مرکز آموزش و تحقیقات صنعتی ایران.
- خنیفر، حسین و ناهید مسلمی (۱۴۰۱)، اصول و مبانی روش‌های پژوهش کیفی رویکردی نو و کاربردی، تهران، انتشارات نگاه دانش.
- رحمانی، جعفر (۱۳۹۴)، مدیریت فرهنگی، قم، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
- رحمانی، محمدنور (۱۳۸۸)، برنامه‌ریزی درسی، بندرعباس، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
- رشیدپور، علی و همکاران (۱۳۹۸)، «مدل سنجش نیازهای فرهنگی دانشجویان»، فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، ۲.
- سعادت، اسفندیار (۱۴۰۰)، مدیریت منابع انسانی، تهران، سمت.
- سلطانی، محمد و داوود محمدی (۱۳۹۳)، الگوها و فنون نیازسنجی در بهسازی منابع انسانی، تهران، نشر پری ماه.
- شیخزاده، محمد و همکاران (۱۳۹۰)، «تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی»، مجله اندیشه مدیریت راهبردی، ۵ (۲).
- عباس‌زادگان، محمد و جعفر ترک‌زاده (۱۳۸۶)، نیازسنجی آموزشی در سازمان‌ها، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- فتحی و کوروش اجارگاه (۱۳۹۹)، نیازسنجی آموزشی (الگوها و فنون)، تهران، آبیژ.
- فتحی و کوروش اجارگاه (۱۳۹۳)، نیازسنجی آموزشی در برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، تهران، آبیژ.
- فتحی و کوروش اجارگاه (۱۳۹۳)، اصول و مفاهیم اساسی برنامه‌ریزی درسی، تهران، علم استادان.
- فتحی، اجارگاه، کوروش و محمدهادی فریبرز (۱۳۹۲)، مبانی مدیریت کیفیت در آموزش و بهسازی منابع انسانی، تهران، آبیژ.
- فتحی، اجارگاه، کورش و غلامرضا یادگارزاده (۱۴۰۰)، راهنمای تجزیه و تحلیل *DACUM* (رهیافت جامع در نیازسنجی آموزشی)، تهران، سیما دانش.
- فضل‌اللهی، سیف‌الله و منصوره ملکی توانا (۱۳۹۰)، «رویکردی جامع به روش‌ها و تکنیک‌های مهم نیازسنجی آموزشی»، فصلنامه علمی پژوهشی روش‌شناسی علوم انسانی، ۱۷ (۶۸).

- قلی‌پور، آرین (۱۴۰۰)، مدیریت منابع انسانی (مفاهیم، تئوری‌ها و کاربردها)، تهران، سمت.
- قلی‌پور، آرین (۱۳۸۶)، مدیریت رفتار سازمانی، تهران، سمت.
- کرمی، مرتضی و همکاران (۱۳۹۱)، «بررسی وضعیت مطلوب نیازسنجی آموزش مدیران»، دومین همایش آسیب‌شناسی سازمانی با رویکردی کاربردی مبتنی بر تجربیات اجرایی در سازمان‌ها، مؤسسه آموزشی ره‌آوران آفاق صنعت.
- کریمی، یوسف (۱۳۸۲)، روان‌شناسی اجتماعی (نظریه‌ها، مفاهیم، کاربردها)، تهران، نشر ارسباران.
- ناصری جهرمی، رضا و همکاران (۱۳۹۱)، «نیازسنجی آموزشی مدیران دبیرستان‌های شهر شیراز براساس الگوی شغل و شاغل»، مجله تعلیم و تربیت، ش ۱۱۰.
- Attride-Stirling, J (2001). Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research, *Qualitative Research*, 1 (3), 385-405.
- Bradshaw J (1976). *The concept of social Needs*.
- Braun, V. & Clarke, V (2006). Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77-101.
- Barrett D, Heale R (2020). What are Delphi studies? *Evidence-Based Nursing*. 23, 68-69.
- Burrton J, Merrill P (1997). *Need Assessment*. Educational Technology publications.
- Dalkey N, Helmer O (1963). An experimental application of the Delphi method to the use of experts, *Manage Sci*, 9, 458-67.
- Gentry C (1994). *Instruction Development*. Wadsworth Publishing Company.
- Kaufman R.A (1972). *Educational system planning*. Prentice Hall.
- Kaufman R.A (1991). *Strategic Planning in Education*. Technomic Publication.
- McCawley PF (2009). *Methods for conducting a needs assessment guidelines for cooperative extension system professionals*. University of Idaho Extension.
- Snell G, Bohlander S (2010). *Management Human Resource*. Printed in United State of America, 14th edition.
- Suarez T. M (1991). *Need Assessment Studies*. International Encyclopedia of Teaching.
- Soriano F. A (1995). *Conducting Needs Assessment: A Mullite Disciplinary Approach*. Ontario: SAGE Publication.
- The Peak Performance Center (2020). *THE PURSUIT OF EXCELLENCE*, <https://thepeakperformancecenter.com>.
- Yabarmase D (2013). The Fishbowl Strategy: An Effective Way To Improve Students' Speaking Ability. *Indonesian Journal of English Language Teaching*, 9 (2).
- Zwierzchowska, I & et al (2018). Multi scale assessment of cultural ecosystem services of parks in Central European cities. *Urban Forestry & Urban Greening*, 30, 84-97.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی